

1984

I 1949 udkom George Orwells roman »1984«, hvori han forestillede sig verden i fremtiden som beboet af mekaniske, kønsløse mennesker under et totalitært styre, hvis eneste mål var magt for magtens egen skyld. Nu er vi nået til år 1984 og der er over hele Europa blevet afholdt 1984-konferencer som en slags hyldelse til Orwell. Det er vel således ikke overraskende, at en filmatisering af Orwells roman, instrueret af Michael Radford, netop er udsendt.

Man kunne vel i denne anledning undre sig over hvorfor »1984« har haft en så dyb indflydelse på os, som den har. I sin artikel »Politics and the English Language« fra 1946 udtrykte George Orwell bekymring over vanhelligelsen af sproget i hverdagen. I »1984« er hans mest dybsindige og overbevisende skildring menneskehedens enfoldiggørelse via sprogets fordærv. »Partiets« mest djævelske aggression består således i at reducere tale- og skriftsproget, og som følge deraf menneskets tankevirksomhed, til tre slogans, »War is peace,« »Freedom is Slavery,« og »Ignorance is Strength,« og et par hundrede på forhånd givne kombinationsmuligheder. Den udtærede Winston Smith, bogens ho-

vedperson (i filmen spillet af John Hurt) gør oprør ved at skrive en dagbog, hvori han, for at overleve mentalt, opfinder sine personlige modslogans: »*Thoughtcrime does not entail death: thoughtcrime is death,*« og »*Freedom is the freedom to say that two plus two make four. If that is granted, all else follows.*«

Som følge af, at det, der ligger Orwell dybest på sinde er det engelske sprog, ligger det i sagens natur, at filmen adskiller sig radikalt fra hans bog. Den modstår til sin store ros fristelsen til at overtage bogens mystisk kolde, maskiniserede fremtidsmiljø, og den verden *partiet* færdes i, er i stedet lettere, men meget virkningsfuldt, midaldralderlig. Winstons arbejdsplads i *sandhedsministeriet* er således ikke det teknologiserede skrivebord, vi møder hos Orwell, men et enkelt mørkt træbord med en sort/hvid fjernsynsskærm (ikke skyggen af computere) og en lille kakkelovn. Da Winston henimod slutningen bliver opdaget og arresteret af *tankepolitiet*, torteres han da heller ikke ved hjælp af elektrochok, men på en ældgammel pinebænk.

Det London, der omgiver Winston er, ligesom hos Or-

well, et arkanisk, beskidt og faldefærdigt *wasteland*, som er henlagt i et gudsforladt halvmørke og ikke det progressive, teknologiske samfund, man kunne forvente. Stemningen minder faktisk en del om den vi finder i en anden nyligt filmatiseret fremtidsroman, nemlig Doris Lessings »*Memoirs of a Survivor*« (»En overlevendes erindringer«). Men der er ét element i Winstons hverdag, som filmen går let henover. I analogi med bogen er der i filmen opstillet fjernsynsskærme med et billede af folkets leder, *Big Brother*, overalt, på offentlige såvel som private steder. Men skønt disse konstant kværner løgnagtige og forvrængede oplysninger ud til befolkningen, bliver deres evne til også at overvåge dem kun perifert illustreret. Orwell gør sig store, og særdeles vellykkede anstrengelser for at udtrykke Winstons overvældende følelse af klaustrofobi og (da han indleder et forhold til pigens, Julia) paranoia ved at være under stadigt opsyn. I filmen virker den evige tilstedeværelse af Big Brothers store øjne kun lettere foruroligende, og Winstons illusoriske lettelse over at finde et tilflugtssted over antikvitetsforretningen er da heller ikke nær så kraftig som i bogen.

Denne udeladelse har dog en funktion. Hos Orwell er Winstons følelse af indespærring, den psykiske vold, der udøves imod ham, så stærkt beskrevet, at hans tortering, den fysiske vold, i sammenligning virker mindre grufuld. Når Radford således næsten udelader Winstons klaustrofobi, er det for at hans pinsler i filmens sidste scener, fysiske såvel som moralske, skal træde klarere frem. Dette lykkes hovedsaglig på grund af skuespillet i disse scener. John Hurt ser om muligt endnu mere medynksvækkende ud som Winston Smith, – menneskehedens sidste repræsentant – end han gjorde som elefantmanden for et par år siden.

En del af bogens intellektuelle indhold er i filmen eksteriøriseret ved hjælp af Hurts *voice-over*, men meget lidt af det er som sådan visualiseret. Et vellykket eksempel er dog Winstons »Golden Country,« den gyldne uskyldens eng, som han fantaserer om. I filmen når han i drømme denne eng gennem en dør, hvorpå der står »101«, navnet på det mest frygtede torturkammer. Hver gang han åbner døren er ens lettelse over det uventede smukke syn, der møder én så stor, at det tager et par sekunder inden det går op for én, at

det man ser slet ikke er en gylden eng, men et livagtigt *billede* af en gylden eng: selv den fantasiverden, Winston forsøger at flygte til er altså kunstig og todimensional.

I virkeligheden er det nok bevidst, at Radford ikke har forsøgt at visualisere Winstons indre overvejelser. Det lykkes nemlig filmen implicit at gengive nogle af idéerne. Især takket være John Hurt og Richard Burton (som spiller det aldrende partimedlem O'Brien). I et underfundigt samspil formår de at bibringe publikum Winstons voldsomme og ambivalente følelser overfor O'Brien, der skiftevis optræder som frelser og som bøddel. Det er en behagelig overraskelse at se Burton (der jo som bekendt døde kort tid efter optagelserne) så velopløst: det havde været en skam om hans intetsigende fremstilling af Richard Wagner skulle være blevet stående som et sidste minde.

Desværre er pigens Julia, der hos Orwell er mangefacetteret og som indirekte bidrager til Winstons dybere forståelse af omverdenen, lige så todimensional som den gyldne drømmeeng. Ikke blot er Suzanna Hamilton øjensynligt en skuespiller af begrænset talent, der har svært ved at slippe væk fra Julias strenge offentlige ydre og som derfor aldrig fanger hendes frydefulde indre personlighed. Hun er også en helt forkert fysisk type: det hårde, benede udseende, Julias krop i romanen antager efter at hun er blevet torteret, har hun i filmen lige fra den første scene.

Slutteligt ligger året 1984 ikke, som det gjorde for Orwell, 35 år ud i fremtiden. Radfords film er optaget i perioden fra april til juni 1984, samme tidsrum som romanen omhandler, og det er af og til tydeligt, at man har skyndt sig en smule for meget for at overholde denne poetiske tidsfrist og i farten overset detaljer. Til trods herfor er *1984* dog en absolut intelligent og til tider mareridtsagtig film, som især udviser mod og originalitet i sine afvigelser fra Orwells mesterværk. Den er andet og mere end blot et kommercielt foretagende. Dens sidste scene er således erindringsværdig: Winston Smith er endelig blevet omvendt til troen på at *partiet* og ikke hans sanser fortæller ham sandheden: ikke blot han, men også filmens publikum kan nu tydeligt *se*, at Big Brothers enorme åsyn ikke, som før er strengt og tyrannisk, men derimod mildt og velgørende.

1984

Nineteen Eighty-Four. England 1984.

P-selskab: Virgin Films/Umbrella-Rosenblum Films. **Ex-P:** Marvin J. Rosenblum. **P:** Simon Perry. **Co-P:** Al Clark, Robert Devereux. **As-P:** John Davis. **P-leder:** Gladys Pearce. **Instr:** Michael Radford. **Instr-ass:** Chris Rose. **Manus:** Michael Radford. **Efter:** Roman af George Orwell: »1984« (1949), dansk udg: »1984« (1950). **Foto:** Roger Deakins (farve). **Klip:** Tom Priestley. **P-tegn:** Allan Cameron. **Ark:** Martin Hebert, Grant Hicks. **Kost:** Emma Porteous. **Sp-E:** Ian Scoones. **Musik:** Donimic Muldowney. **Tone:** Bruce White.

Medv: John Hurt, Richard Burton, Suzanna Hamilton, Cyril Cusack, Gregor Fisher, James Walker, Andrew Wilde, David Trevena, David Cann, Anthony Benson, Peter Frye, Roger Lloyd Pack, Rupert Baderman, Corinna Seddon, Martha Parsey, Marelina Kendall, P.J. Nicholas, Lynne Radford, Pip Donaghy, Shirley Stelfox, Janet Key, Hugh Walters, Phyllis Logan, Pam Gems, Joscik Barbarossa, John Boswall, Bob Flagg.

Længde: 106 min. (stopur). **Udl:** Copenhagen Film Co. **Prem:** 2.11.84 – Palads + Dagmar + Cafebiografen (Odense) + Øst for Paradis (Århus) + Biografen (Nørresundby).

Winston (John Hurt) på pinebænken udspørges af O'Brien (Richard Burton).

